Сиб.
41.5.6
VI

БЪЛГАРСКИТѢ КНИЖИЦЫ,

ИЛИ

НА КОЕ СЛОВЕНСКО ПЛЕМЕ СОБСТВЕННО ПРИНАДЛЕЖИ КИРИЛЛОВСКАТА АЗБУКА?

СОЧИНИ

Василій Априловъ.

Фаустъ.
Гуттенбергъ.
Шеферъ.

ОДЕССА:
ВЪ ГРАДСКАТА ТИПОГРАФІЯ.
1841.

22147
B.

БА̄ЛГАРСКИТѢ КНИЖНИЦЫ,

ИЛИ

НА КОЕ СЛОВЕНСКО ПЛЕМЕ СОБСТВЕННО ПРИНАДЛЕЖИ КИРИЛЛОВСКАТА АЗБУКА?

СОЧИНИ

Василій Априловъ.

Гуттенбергъ.
Фаустъ.
Шеферъ.

ОДЕССА.
Въ Градската Типографія.
1841.

К 37
Я 79

3 А 115.
1

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ:

съ тѣмъ, чтобы по отпечатаніи представлено было узаконенное число экземпляровъ въ Комитетъ. Одесса, Іюля 19-го 1841 года.

Цензоръ К. *Зеленецкій.*

Въ Одескіатъ Вѣстникъ (№ 27 и 28-й, 5-й Апріліа на това лѣто), бяше напечатана една статія съ заглавіе: «Нѣколко слова за дали пишатъ Сербитѣ сосъ буквы, что тѣ изобрѣтоха̄?» Сочинительатъ на тая статія е Сербскій литераторъ Д. П. Тиролъ, който живѣе въ Одесса.

Той вопросъ сочинительатъ рѣшава въ полза на свойатъ народъ, Сербитѣ, сосъ това, чи ушъ Сербитѣ пріяли Хрістіанската вѣра въ 856 лѣто (слѣдователно по напредъ отъ сичкитѣ Словенки племена) и заедно получили азбуката, която изнамѣрилъ Кириллъ и която послужила за да ся преведе священното писаніе на Сербскіатъ языкъ. — Чи ушъ Кириллъ ся изучилъ въ Солунскіатъ Сербски Монастырь, и тамъ, между Сербитѣ, изнамѣрилъ за нихъ азбуката, и слѣдъ това превелъ священното писаніе на тогавашното южно Словенско нарѣчіе, чи послѣ Русситѣ, кога ся кра̄стили, получили церковнытѣ книги (Сербскитѣ ?) чрезъ Греческото духовенство, и заедно съ нихъ ушъ са̄ получили и Сербската (Кирилловската) азбука и пр.

Понеже тія предположенія за мене, негли и за секой ревностный Словенинъ, са̄ нови, подканватъ мя, за полза на історическитѣ изысканія и за по добро изясненіе на той полезни предмѣтъ, да моля г. Тирола, да изложи положеніята си крітически, и да ги подкрѣпи съ історически доказателства; инакъ тіи по новината си, ще останатъ камень предкновенія за мнозина и ще скрыатъ отъ ученыатъ міръ големы открытія. Азъ ще ся имамъ за счастливъ, ако съ моето приглашеніе покажа нѣкаква служба на братьята, Словене, дѣто не желаятъ да останатъ въ недоумѣніе за первоначалната са̄ писменность.

По церковната и гражданската історія, каквото на восточнитѣ, така и на западнитѣ, или Латинскитѣ, писатели, най на предъ отъ сичкитѣ Словене ся покра̄стили въ 858 — 862 лѣто по Р. Х. Ба̄лгаретѣ.

Това станало во времето на Византійскіатъ Імператоръ Міхаилъ, и Ба̄лгарскіатъ царь Богоръ, или Борисъ, съ прилѣжаніето на хитрыатъ извѣстныатъ за ученіето си Константінопольскіатъ патріархъ, Фотіа. Освень старитѣ писатели, които са̄ описали това произшествіе, новитѣ Сербски писатели, Деспотъ Георгій Бранковичъ, и Архимандритъ Іоаннъ Раичъ, единоплеменницы на г. Тирола, согласни са̄ въ това, какво Ба̄лгаретѣ ся покра̄стили най напредъ отъ сичкитѣ Словене; това подтверждаватъ и други изыскатели и крітици, както и Добровскій, Погодинъ и Венелинъ.

Отъ вышереченнитѣ писатели, Сербски історикъ, Георгій Бранковичъ, въ своята Сербска Історіа пише, какво Сербитѣ, неговитѣ земляцы, ся покра̄стиха̄ тридесять годины по напоконъ отъ Ба̄лгаретѣ. Други Сербскій писагель, Архімандритъ Раичъ, ся опира на свидѣтельството на Імператора Константіна Багрянороднаго (който царствувалъ отъ 912 до 959 лѣто, и пише, какво Сербитѣ ся покра̄стиха̄ во времето на Імператора Василіа Македонца), подобно и той ни мало не противорѣчи какво Ба̄лгаретѣ ся покра̄стиха̄ по напредъ, но толко не ся соглашава на тридесятьгодишното опредѣленіе, и опредѣлява крещеніето на Сербитѣ между 867 и 889 лѣто; зачтото въ това време царствовалъ Македонецъ Василій; той Архімандритъ добявлява какво това станало во времето на патріарха Фотіа.

Но и ако ся согласимъ съ Раича, чи соотечественницытѣ му ся покрāстихā во времето на Фотіевото патріарщество; пакъ требува да ся отнесе крещеніето на Сербитѣ не между 867 — 889, а, по правилно между 877 — 889 лѣто, когато сваленній отъ патріаршеството Фотій, втори пāть бяше возведенъ на той санъ. Зачтото, ако и да носяше Фотій патріаршескіатъ санъ, кога царствуваше предшественникатъ Василіевъ, Імператоръ Міхаилъ, при кого то ся окрāстихā Бāлгаретѣ; но что ся качилъ Василій на престолатъ, свали Фотіа отъ той санъ, когото вторый пāть онъ доби въ 877 лѣто въ царствованіето на истыатъ Василіа, слѣдователно, Сербитѣ пріяхā Христіанството, ако не тридесятъ годинъ слѣдъ Бāлгарското крещеніе, каквото го описува нихныатъ Історикъ, Бранковичъ, а то поне двадесять годинъ слѣдъ него.

Сега ся пыта, какво накарало Византійскіатъ дворъ и хитрыатъ патріархъ Фотіа, да изнамѣратъ Словенската азбука? — Ничто друго, освенъ жела̄ніето имъ да ся преведе священното писаніе за новообращеннытѣ на нихныатъ языкъ.—Това ползовало каквото гражданската, така и духовната власть на Византійската Імперія, която тогава още свѣтяше, но вѣке бяше почела да слабѣе.— На гражданската Грецка власть бяше това нуждно, за да направи Ба̄лгаретѣ Хрістіане, да смегчи нравоветѣ имъ, и съ това да укроти стремленіето имъ, да сукрушатъ Імперіята имъ, която не веднашъ видвала непобѣдимытѣ си нѣкога легіоны разпадяны отъ боищата и побѣдителитѣ предъ Константінополскитѣ врата. — Духовната власть, освенъ что помагаше на гражданската, имаше предъ очитѣ си да предвари замыслитѣ на Римскіатъ Архіепископъ, комуто подобно бяше желателно, да соедини сосъ стадото си могущественныатъ тогава и самодержавныатъ Ба̄лгарски народъ.

Константінъ, соученикъ на Імператора Міхаила, който въ това време царствуваше, и братъ му, Меѳодій, обарнаха̄ на себе си за тая работа вниманіето на правителството, което имъ препоручи, да направятъ азбука, доволна за да ся преведе писаніето. Обширното знаніе на Константіна (който послѣ въ монашество ся нарече Кириллъ) придоби му име философъ, титло което споредъ тогавашното значеніе даваха̄ на онѣзи, что са̄ достигнали въ ученіе до nec plus ultra, но които не секога уйдистватъ съ дѣлото. На таковъ человѣкъ требуваше да ся поручи това сва̄рзанно съ толкози затрудненія дѣло. Но тукъ пакъ ся ражда другъ вопросъ не по маловаженъ отъ първыатъ, който още повѣче возбуждава любопытство. Знаяха̄ ли Кириллъ и Меѳодій Ба̄лгарскіатъ или Словенскіатъ языкъ? — »Знаяха̄, отговарятъ Грецкитѣ и Латинскитѣ легенди и історицы, тіи бѣха̄ Грецы, (Римляне, Ρώμαῖοι).

Най големата часть отъ писателитѣ и почти сичкитѣ Русски, не ся грыжаха̄ за това слово. Извѣстно е, каквото Византійската Імперія бяше не Грецка Імперія, а истинно Римска, Грецка ся нарича неправилно. Сами Грецытѣ (ἕλληνες) като станаха̄ една масса сосъ всемірната Римска Імперія, имаха̄ за честь да ся наречатъ Римляне (Ρώμαῖοι) Обладателитѣ на извѣстныатъ тогава свѣтъ честиха̄ съ това име сичкитѣ побѣжденнытѣ народи, освень Евреитѣ. Споредъ това общо правило на Римската политика, сичкитѣ народи, и особно сякой человѣкъ, който считаше надъ себе си Римскіатъ Імператоръ, наричашеся, и го наричаха̄ Римлянинъ (Ρώμᾶιος). Още и сега по сичката Турціа са̄щитѣ Грецы наричать себеси Римляне, което име (урумъ) имъ даватъ и самитѣ Турцы. Само послѣ отъ какъ ся состави Грецкото кралевство, Грецытѣ, които го населяватъ, оставиха̄ почетното Римско гражданство, което носеха̄ до сега, и зеха̄ да ся наричатъ Грецы (ἕλληνες Еллини).

Первото побѣдоносно вторженіе на Ба̄лгаретѣ въ Восточната Римска Імперія станало во времето на Імператора Анастасіа Дикора, който царувалъ отъ 491 до 518 лѣто (*). Тіи подавиха̄ Імперія та. Устрашенныатъ Імператоръ намѣри за нуждно, да огради столнината си съ дла̄га стѣна, която носи името му, и се простира отъ Мраморното море до Черното. Боренето ся

(*) Азъ пріимамъ тая година за епоха, зачтото Византійскитѣ історицы са̄ зели да споменяватъ Ба̄лгаретѣ съ нихното имъ име, само отъ това време, но подъ името, Словене, още отъ 378 лѣто, требува да ся разумѣватъ Ба̄лгаретѣ, освень това, споредъ изысканіята на новитѣ Крітицы, за Словенски племена, или за Ба̄лгаре, требува да ся разумѣватъ, и Гуннытѣ и Аваритѣ. Любопытнитѣ могатъ да ся увѣрятъ за това отъ сочиненіята на Ю. И. Венелина, който излія яркій свѣтъ на первобытната Словенска історія.

продолжавало много време; най сѣтне гордата Византія ся принудила да ся покори на силата, и да остави на Ба̄лгаретѣ долната Мизія. А онія Ба̄лгаре, които бѣха̄ ся поселили до Пелопонесъ (Морея) зачтото нещели да си оставатъ жилищата, които обрѣтоха̄, останаха̄ тамъ и станаха̄ подданни на Імперіата; това ся соглашаваше и съ политическитѣ намѣренія на Ба̄лгарскитѣ царове, които ся надѣяха̄, чи така ще иматъ отъ своитѣ отечественницы потребната помощь, когато ся открыатъ непріителски дѣйствія. Тая политика дра̄жаха̄ тіи и послѣ, та извождаха̄ покореннытѣ Грецы отъ землята имъ, и ги поселяваха̄ ва̄тре въ Ба̄лгарія та, а опустѣлитѣ жилища населяваха̄ съ Ба̄лгарски поселянцы. — По тія двѣ причины, които предписваше здравата политика и до днесъ Румелія, Македонія, Ѳессалія, Албанія, и самата рекома собственна Греція, са̄ поселенни съ чисты Ба̄лгаре, които, освень двѣтѣ послѣдны области, составляватъ въ сичкитѣ прочія вышереченны най значителната часть на народонаселеніето. И така, споредъ Римскіатъ обычай, сичкитѣ жители, отъ каквыто да были народы, наричаха̄ ся Римляне (Ρώμαῖοι), кога домуваха̄ въ онья мѣста, дѣто владичествуваше Римскіатъ (Греческіатъ) Імператоръ.

Изыскательатъ, който желае да рѣши той вопросъ, знаяхā ли двата брата, Кириллъ и Меѳодій, Бāлгарскіатъ языкъ? требува да черпи за това свѣдѣніе отъ самото мѣсто, кога въ легендытѣ, и історицытѣ нѣма явны показанія. — Още въ 1836 лѣто, въ писмото си до Ю. И. Венелина (*) азъ подокарахъ отъ страна, какво Кириллъ и Меѳодій требува да сā сāщи Бāлгаре. — Ако и Бāлгаре, но като что сā были Солунски жители, затова и подданни на Константинополскіатъ Імператоръ Римското имя носили (Ῥωμαῖοι). Кривото правило, да наричатъ Римлянетѣ Грецы, излāгало тукъ изыскателитѣ, и то станало причина да сякатъ Кирилла и Меѳодіа за Грецы. Може да ми кажатъ, чи нихныатъ отецъ, Леонъ, былъ знаменнитъ сановникъ; на това отговарямъ, какво Восточната Римска (Греческа) Імперіа имала не само сановницы и полководцы, съ които ся е тія гордила, и какавъ то былъ Белисарій, отъ Бāлгаретѣ (Словенетѣ), но още имала и Імператоры, какавъ былъ Юстинъ І-й,

---

(*) Зри, о зародышѣ новой Болгарской литературы, Москва, 1838 года.

Юстиніанъ I-й, Юстинъ II-й и Македонецъ Василій, (*) негли и други мнозина.

Изыскателььатъ, който желае да черпа свѣдѣніе на мѣсто то, ако отиде въ наше то време въ Солунъ, и въ селата, които сӑ около него, ще найде въ нихъ секаде Бӑлгарско народонаселеніе, что говори съ чистъ Бӑлгарски языкъ, и что ся нарича Бӑлгаре. Отличителната черта на Бӑлгар-

---

(*) Василій родися близъ Адріанополь отъ бѣдни баща. Когато оный страшный Грекомъ Ба̄лгарскій Царь, Крумъ, въ 811 година отъ Р. Х. завоева Адріанополь, между другитѣ плѣнницы бяше и той Василій, още отрокъ, който и содержася въ плѣнатъ додѣ стана миръ съ Грецытѣ при царѣ Мортагонѣ и Імператорѣ Леонѣ (820 г.) Достойнствата Василіеви покачиха̄ го на царскіатъ престолъ. За что то мѣсторожденіето му ся считаше тогази въ Македонія, нарекоха̄ го Македонца. Кога то ся воцари и свали отъ Патріаршеството Фотія, той хитрый Іерархъ за да влезе пакъ въ милость при Царатъ сочини Василіевото родословіе, дѣто показваше, чи ушъ Василій произтича отъ Арсакидитѣ, Персіанскитѣ Царове. Наслѣдницытѣ Василіевы царуваха̄ до 1028 година. — Юстиніанъ, който сооруди Свята Софія, великолѣпната Церква въ Царьградъ, что е сега Чамія, бяше Юстиновъ племеникъ отъ Охрида, называвашеся Управда, което имя преводиха̄, като стана Імператоръ Римски, или Грецки, на соотвѣтственното му Юстиніанъ; баща му ся именуваше Истокъ, пакъ сестра му Бѣглица, което преведоха̄ на Вигиланція. — Бѣлисарій бяше отъ Германъ, село близъ Охрида.

шината имъ е това, чи въ новитѣ времена начнаха̄ да употребляватъ въ языкатъ си членоветѣ, които нѣма никое друго Словенско нарѣчіе. Времето, въ което са воведени тія членове въ Ба̄лгарското нарѣчіе прилично е да ба̄де історически испытано. Итака, както казахъ, въ Солунъ изыскательатъ среща гласъ, правове и произношенія Ба̄лгарски. Но кога сегашнитѣ Солунски жители и селянцытѣ му са̄ чисти Ба̄лгаре, какъ предкитѣ имъ во времето на Кирилла и Меѳодіа, предп тысяща (хіляда) годинъ можеха̄ да ба̄датъ Серби? Но ако въ Кирилловото и Меѳодіевото време, тія были истино Серби, и послѣ ся преба̄рнали въ Ба̄лгаре, то това обстоятелство, като само посебе знатно, сочинительатъ на речената статія требува да го докаже сосъ історіата.

Се това ще ми кажатъ доста е вѣроятно, и може да е истинно, но дѣ са̄ вашитѣ доказателства, чи между са̄щитѣ Римляне, Грецы, и Ба̄лгаре, които населяваха̄ Солунъ и селата му, и носеха̄ общото Римско имя, Кириллъ и Меѳодій были са̄щи Ба̄лгаре? Ето моитѣ доказанія на това. Секой ще ся согласи съ мене, какво за да изнамѣри нѣкой азбука на кой да е языкъ, която перво не е была, и послѣ да преведе на той языкъ таково произведеніе, каквото са̄ нашитѣ священи книги, требува да е доста вѣдущъ на той языкъ. Може ли, на примѣръ, въ нашитѣ времена, най даровитыатъ и ученныатъ Французинъ, Англичанинъ, или Нѣмецъ, да сва̄рши таковъ подвигъ за Русскіатъ языкъ? Ако бы ся хваналъ да го учи съ това намѣреніе, за да преведе на него священното писаніе, и ако предположимъ перво, чи този преводъ не е направенъ още ни на едно Словенско нарѣчіе, и освень това, ни едно отъ тѣхъ нѣма още азбука? Безпристрастнитѣ людіе ще ми отговорятъ: не;—ако и сегашното просвѣщеніе да превышава много ученностьта на предничѣ вѣкове, които бѣха̄ потоплени въ мрачна темнота отъ невѣжество и варварство. За да преведе нѣкой нѣщо отъ единъ языкъ на други, требува да знае совершенно той языкъ, на който превожда. Кога за да ся преведе само ветхіатъ завѣтъ, Птолемеитѣ употребыха̄ седмдесятъ толковницы, които бѣха̄ изученни въ высокитѣ учебни учрежденія въ Александрія, която тогава ца̄втеше въ ученіето; то какъ може да придумаме, чи за да ся преведатъ сичкитѣ наши священи книги ся трудиха̄ само два брата, и то въ таково време, когато Римското (Греческото) правителство весма малко ся грыжаще за ученіето? Споредъ легендитѣ и історіитѣ два та брата, Кириллъ и Меѳодій, като Солуляне или Ѳессалоникяне, изучили Ба̄лгарскіатъ, или Словенскіатъ языкъ, отъ Словенетѣ, които живѣли въ Солунъ, и въ неговитѣ села. Освень вышереченнытѣ причины, какво тія братія, и да са̄ были Грецы, не могли да научатъ совершенно той языкъ, азъ предлагамъ на крітицитѣ да издирятъ още това обстоятелство. — Грецытѣ, отъ вкоренѣлото въ нихъ изкони предубѣжденіе и народна гордость, считатъ за униженіе, ако ся учатъ варварски языкъ, каквото тіи наричатъ сичкитѣ Словенски нарѣчія, за чтото си иматъ Еллинскіатъ, когото толко та̄нко обработиха̄ въ цвѣтущето време на нихната республика. Тіи могаха̄ да изгонятъ Римскіатъ языкъ, и изъ канцеларіитѣ (мехкемета) на своитѣ побѣдители, Римляне, и да воведатъ въ Восточната Римска Імперія Греческіатъ, или Еллинскіатъ, който въ сегашныатъ си видъ ся е отдалечилъ отъ старыатъ много повѣче, нежели сегашныатъ Ба̄лгарски отъ тогавашныатъ, что ся говорили въ девятыатъ вѣкъ. Може да е това само причината, дѣто новитѣ имъ побѣдители, Бӑлгаритѣ и другитѣ народи зели да наричатъ Римската Імперія, Греческа. Грецкото самолюбство ся показвало секаде, каквото въ гражданскитѣ и военнытѣ работы, така и въ самата ученость. Който престӑпи общытѣ правила на господствующата политика той ся почиташе за низакъ отъ Грецытѣ, които бѣхӑ облечени и въ громогласното имя на владѣлцытѣ на тогдашныатъ извѣстенъ свѣтъ. Какъ, сыноветѣ на единъ знаменити Римски сановникъ, който бѣше сотникъ въ Імператорската служба, Кириллъ и Меѳодій, да учатъ варварски языкъ? Това щехӑ да го считатъ за низость, униженіе, отступленіе отъ здравыатъ смыслъ. Това закоренѣло Грецко самолюбіе ся удержа и въ Турското имъ подданство, и господствува между нихъ и до сега. Нека въ сегашното време ми покажатъ въ Турціа поне едного Грека (не Грекомана Бӑлгарина, които сӑ много по Европейската Турція), да знае совершенно Бӑлгарскіатъ языкъ, или да забере да го учи? Отъ тіи Грецы, които живѣятъ въ Руссія, дѣто ся нуждаватъ, заради сношеніята си и торговіята отъ Русскіатъ языкъ, мнозина ли учатъ дѣдцата си Русски? и въ самы Аѳины, столнината на новосоставленното Грецко кралевство, дѣто вѣке са̄ учреждени сичкитѣ началнитѣ и высокитѣ училиша, до сега не предаватъ Русски языкъ който е толкова нужденъ на Грецытѣ за отношенията имъ съ Руссіята, която имъ покровительствува, и която така много нѣщо е направила за нихъ И така, кога имаме предъ очитѣ си неспорни доказателства, чи Грецытѣ ся отвращатъ отъ сичкитѣ Словенски нарѣчія, които имъ са̄ толкова нуждни, сега быва ли да ся рече, чи въ това време, кога още Імперіята имъ мерцаваше съ какво дагоде сіяніе тогавашнитѣ Грецы щеха̄ да ся учатъ Ба̄лгарски?

Както горѣ казахме, изобрѣтателитѣ на Ба̄лгарската азбука, Кириллъ и Меѳодій, Солунскитѣ жители, требува да ся были са̄щи Ба̄лгаре, и да са̄ изучили Греко-Еллинскіатъ языкъ, вѣроятно въ Царьградъ, первыатъ, когато былъ соученикъ на Міхаила, сына Ѳеофілова, който послѣ ся воцарилъ. По извѣстнитѣ до сега Латински и Грецски легенды, никакъ не ся види, да са̄ учили тіи, каквото говори г. Тиролъ, въ Солунъ Сербскіатъ языкъ въ тамошныатъ Сербски монастырь, когото той г.

Тиролъ предполага да е былъ тамо. Ако докаже това історически г. Тиролъ, тогава е друга работа; но до онова време остава неразумително за насъ, какъ можахā реченнитѣ брата, да ся учатъ Сербски въ такавъ градъ, дѣто никакъ не имѣло Серби, и какъ могло да има Сербски монастырь тамъ, дѣто сега нѣма ни единъ Словенски, и то тогава, кога Сербитѣ още не были покрāстени, и незнаяли нито да читатъ, нито да пишатъ по Словенски, зачтото азбуката още небыла изнамѣрена. — »Като изнамѣри азбуката—продолжава г. Тиролъ—Кириллъ преведе священното писаніе на тогавашното южно Словенско нарѣчіе«.— На какво же нарѣчіе именно?—Азъ ся усерднѣйше моля на сочинительатъ, да не остави, да излее свѣтъ на това неразумително обстоятелство.—Сербски монастырь, кога Сербитѣ были още язычницы! Това е нѣщо много странно, и неразумително. Чакаме обясненіе.

Така Грецко то духовенство, съ поддаржаваніето на гражданската власть предвари честолюбивитѣ намѣренія на Римскитѣ архіепископи, и въ 858 — 862 лѣто по Р. Х. покрāсти Бāлгарскіатъ царь, и народатъ му, който въ истото време зелъ отъ своитѣ учители, Кирилла и Меѳодіа, преводатъ на Евангеліето, псалтиратъ и на другитѣ книги. Една рукописна Ба̄лгарска легенда нарича своитѣ учители, Кирилла и Меѳодіа. »Ба̄лгарски Книжницы«, и приказва, какво тіи, като изнамѣрили азбуката отишли въ Ба̄лгаріята да трасятъ учены Ба̄лгаре, за да ся трудятъ заедно съ нихъ да преведатъ священното писаніе. Съ това намѣреніе тіи отишли въ градъ Пресна (Iustiniana prima), който былъ тогава столнина Ба̄лгарска, и сетне ся нарече Охрида. Тамо ся соединиха̄ съ нихъ петина учени (на Грецкіатъ языкъ, какъ требува да ся разумѣе) Ба̄лгаре по име: Наумъ, Климъ, Савва, Ангеларій и Еразнъ. Съ помощьта на тія Ба̄лгаре, они превели священното писаніе, по коя причина народатъ още и до сега почита паметьта на тія ма̄жи, и ги нарича »Ба̄лгарски Книжницы«. Едному отъ нихъ, Науму, е посвященъ и монастырь, когото има и до сега 50 версти (10 часове) отъ Охрида при езеро что носи истото име и ся назоваваше въ старо време Лихнидонъ.

Като пріяха̄ Ба̄лгаретѣ священното кращеніе, Кирилъ и Меѳодій отишли въ 863 лѣто въ Моравія, и тамъ проповѣдуваха̄ слово Божіе; тамъ Меѳодій бѣ поставленъ

Епископъ , а Кирилъ отишелъ въ Римъ до тамошныатъ Архіепископъ и тамъ ся сконча.

Сега требува да ся издире , на какво собственно нарѣчіе е преведенно священното писаніе? — Колко мнѣнія и разногласія има за това! Нѣкои писатели (*) са̄ достигнали да утва̄рждяватъ, чи ушъ Кириллъ и Меѳодій изнамѣрили за преводатъ на священното писаніе особно нарѣчіе. Быва ли да ся допущава такава мысль? Има ли въ нея нѣкакво правдоподобіе? Смѣшно е и да помыслиме за таковъ нреводъ. Грецкото духовенство и Византійскіатъ дворъ желаеха̄ да кра̄статъ Ба̄лгаретѣ и да имъ дадатъ понятіе за Хрістіанската Вѣра; за това требувало да преведатъ священното писаніе на простонародното нарѣчіе , това и направиха̄ Грецытѣ. Но на тія господари е чудно, чи сегашнитѣ Ба̄лгаре не говорятъ совершенно по нарѣчіе то на священното писаніе, нарѣчіе съ което требувало да говорятъ преди тысяща годинъ; но за что тіи нѣматъ такива сомнѣнія за сегашныатъ Грецки и Італіански языкъ камъ Еллинскіатъ и Римскіатъ? Кога тіи языцы класически, обработани, дѣто имали много пи-

---

(*) Исторія Русскаго народа. Москва 1829 г. Томъ I-й, стран. 338.

сатели, и които ученытѣ имъ ги вардили отъ родъ въ родъ, ся измѣнили отъ времето, защо Старо-Ба̄лгарскіатъ, необработанъ оставенъ, пренебреженъ, и преслѣдованъ отъ Грецытѣ, требувалъ да ся уварди неизмѣнно? До това ложно заключеніе, закоето говорихъ горѣ, довело е Русскитѣ учены това, чи тіи никакъ не учатъ новыатъ Ба̄лгарски языкъ. Само единъ Юрій Ивановичь Венелинъ ста̄пи на това поприще; но Богу было угодно, да го отнеме отъ Русската литература весма рано. Страститѣ и личность та на современницытѣ ся ма̄чиха̄ да заглушатъ гласатъ на истината, която говори съ неговитѣ уста, но истината ще да восторжествува, и нѣкои вѣке познаха̄ достоинството на изысканіята му, други зеха̄ да му оста̄пватъ бранското поле; а когато заедно съ человѣцытѣ угаснатъ и страститѣ, които ги волноваха̄, потомството ще почите памятьта му, като на изыскательатъ, който направи нова епоха съ трудоветѣ си. — А Ба̄лгаретѣ что щатъ направи? Ба̄лгаретѣ ще му воздвигнатъ сегаде памятницы (*).

(*) Ба̄лгаретѣ, които живѣятъ сега въ Одесса сваршаватъ вѣке подписката, за да зарачатъ въ Італія надгробный памятникъ за Венелина, та да го пратятъ

Споредъ общіатъ естественни законъ, и Ба̄лгарскіатъ языкъ требувалъ да уплати даване на всесокрущающеето време. Но Ба̄лгарската писменность, ако и да была почти совсѣмъ пренебрежена, послѣ отъ какъ овладѣли Турцытѣ Ба̄лгаріята, и да ся е сохранила само въ Богослужебнитѣ книги, Старо-Ба̄лгарскіатъ, или церковныатъ языкъ, споредъ Греческіатъ и Латинскіатъ, измѣнился е несравненно помало.

Споредъ това, не само не быва да ся допусти, какво Кириллъ и Меѳодій направили новъ языкъ за да преведатъ Священното писаніе, но може и утва̄рдително да ся каже, чи преводатъ имъ е направенъ на най простото нарѣчіе, което ся употреблявали Ба̄лгаретѣ тогава. Които искатъ да ся удостовѣрятъ за тази истинна, нека ся потрудатъ да сравнятъ Ново-Ба̄лгарскіатъ преводъ на новыатъ завѣтъ, сосъ Старо-

---

въ Москва. Нека поне студенъ мармаръ да покаже нихното пламенно почтеніе камъ покойникатъ, и да ба̄де за доказателство, какво Ба̄лгаретѣ знаятъ да цѣнятъ службата, която ся показва на отечеството имъ! Кога ся сва̄рши сичкото, азъ ща извѣста за това пріятели тѣ му чрезъ журналитѣ, и ща напечатамъ имената на които пріѣха участіе въ това пожертвованіе.

Ба̄лгарскіатъ , или каквото го наричатъ Русситѣ, Словенскіатъ (*).

Азъ зная, чи ученытѣ, яко пристрастни (терекіи) камъ своитѣ мнѣнія, и които противорѣчатъ и Венелину за това, не ще ба̄датъ доволни и съ това, чтото азъ казахъ. Като природни Ба̄лгаринъ, длӑжный повѣче отъ сичкитѣ да брана своята народность и да не оставямъ да усвоятъ другитѣ, ако и да са̄ еднородни племена, това, чтото не е нихно, за да подкрѣпя моето мнѣніе, азъ привождамъ още долнитѣ доказателства, които са̄ неизвѣстни на оніа, что то незнаятъ сегашніатъ Ба̄лгарски языкъ.

1. Сегашныатъ Ба̄лгарски языкъ е близо до Священното писаніе най много отъ сичкитѣ други Словенски нарѣчія , Ба̄лгаринатъ по лесно разумѣва Церковно-Словенскіатъ языкъ, нежели Руссъ, Сербинъ, Чехъ

(*) Той преводъ е направенъ отъ Іеромонаха Неофита, и напечататъ въ Смирна въ 1840 лѣто. Преводительатъ е пріелъ много Турски рѣчи, които влѣзли во употребленіе между народатъ; това е направено съ тоя цѣль, за да може и безкнижныатъ Ба̄лгаринъ да разумѣе новыатъ завѣтъ. Да ся воведатъ пакъ во употребленіе старитѣ слова, кои то е забравилъ народатъ, отъ неученіе , това е дѣло на училищата. Тія училища, които сега ся учреждаватъ по Ба̄лгаріята , требува да принесатъ сосъ време плодъ.

и пр. Бāлгаретѣ и до сега сā увардили такива слова отъ той языкъ, каквито нѣма въ другитѣ Словенски нарѣчія, които искатъ да ся удостовѣрятъ въ това, нека погледнатъ въ реченныатъ Неофитовъ преводъ на новыатъ завѣтъ.

2. Сичкитѣ стари пергаментни Словенски книги, които ся намиратъ сега по Европейскитѣ библіотеки, видимо показватъ въ себе Бāлгарщината. За по голѣмо удостовѣреніе, азъ ща исчисля нѣкои отъ нихъ.

a) Такъ нареченното Остромирово Евангеліе отъ 1,056 лѣто, което ся варди въ Русско-Імператорска публичната библіотека; тая рукопись е най старата отъ сичкитѣ, что има извѣстни рукописи. Въ нея, каквото и въ сичкитѣ други, употребленіето на буквата ѫ (юсъ) е явна Бāлгарщина. Ето за удостовѣреніе нѣкои примѣри отъ Господнята молитва (*) бѫдетъ, насѫщны длъжникомъ. — Любопытнитѣ могатъ да продолжаватъ сравненіето и по нататакъ. — Тія слова Бāлгаретѣ, и най низкіатъ степень на народатъ, произречватъ сāщо така, каквото сā тукъ написани.

b) Рукописьта, която ся намѣра въ Ва-

(*) Зри Кириллъ и Меѳодій. Професора Погодина 825, стран. 93.

тиканската библіотека въ Римъ подъ № 2. Тія е преводъ на Грецката лѣтопись на Константіна Манассія: писана е на пергаментъ въ 1369 лѣто (*) и е украшена съ малки исписани икони на Александра, царя Ба̄лгарскаго и Грецкаго, и на сичкіатъ му царски родъ, тая рукопись писана е съ ѫ, и професоръ Погодинъ я позна за Ба̄лгарска.

с) Реймското Евангеліе, на което ся кланяли Францускитѣ Кральове, когася короновали (**). И тая рукописъ е писана съ ѫ, и спорeдъ исчисленіето на С. Строева относи ся на 1395 лѣто (***).

d) Евангеліе то отъ 1545 лѣто, писанно на пергаментъ и намерено (****) въ Полтавската губернія въ Переяславъ градъ, въ тамошнята семинарія, отъ магистра на Московскіатъ университетъ г. Бодянскаго. — »Языкатъ на това Евангеліе, пише г. Бодянски, е Старо-Ба̄лгарски, и показва мал-

---

(*) Зри Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, 1839 г., книжка V.

(**) Пакъ тамъ книга I.

(***) По най подирнетѣ извѣстія това Евангеліе е преди 1053 година, или около 1030. Зри Москвитянина 1841 г. Ч. III, № 6, стран. 493.

(****) Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія, 1838 г. книга V.

ко уклоненіе отъ другитѣ стари рукописи, и напечатани такива памятницы, напримѣръ, така: не сѫдите, да не сѫдими бѫдете и пр.

3. Буквата ѫ (юсъ) която Ба̄лгаретѣ употребляватъ, и която произносятъ, като тва̄рдо а̄ въ много слова, дѣто Русситѣ, и Сербитѣ произносятъ у, явно показува, чи Священното писаніе е преведено первоначално на нихното нарѣчіе, за чтото, както ся види отъ вышереченното, най старитѣ рукописи на той преводъ са̄ па̄лни съ юсове. На много мѣста вмѣсто юсъ е турянο ъ, котого Ба̄лгаретѣ тоже произносятъ като юсъ. Когато исправляли Русситѣ Свяшенното писаніе, тіи замѣниси ѫ съ буквата у, която тіи употребляватъ и напечатали Священното писаніе съ това измѣненіе. Когато дошли тія книги въ Ба̄лгаріята, народатъ за леснота замѣнилъ съ нихъ своитѣ рукописни, и още до сега служи по нихъ въ церквитѣ. Народатъ слуша чтеніето на тія печатани книги, и отъ голема склонность камъ сичко, что е Руско, употреблява ги безъ да ся грыже, чи е изгоненъ изъ нихъ юсатъ, накогото гласатъ ся чува въ устата на сучкіатъ народъ. Освень юсъатъ Ба̄лгаретѣ употребляватъ и

у, напримѣръ лукъ, и по Русски лукъ, извѣстното градинно растѣніе, и пр. Но Русскитѣ слова: мужъ, путь, и пр., Ба̄лгаретѣ ги произносятъ сосъ юсъ: мѫжъ, пѫть и пр., исправленіето на церковнытѣ книги, споредъ Русското произношеніе, вовело въ заблужденіе нѣкои новы Ба̄лгарски писатели, между другитѣ и упомянутыатъ преводчикъ на новыатъ завѣтъ, отца Неофита̄, и станало причина да пишатъ нѣкои слова съ у, като: путь, мужъ, и проч. а други писатели, като гг. Беровичъ и Кипиловски, за да избѣгнатъ отъ трудъатъ да пишатъ юсъатъ, употребляватъ вмѣсто него а̄.

Не зная, щели признаятъ вышеприведенитѣ мои доказателства за доволны, да разва̄ржатъ той Гордіевъ ва̄зелъ, или множина ще си останатъ сосъ своето; но азъ самъ увѣренъ, чи безпристрастнитѣ ще ся склонятъ на реченното.

Като така ся доказа, какво така нареченната г. Тӣрола Словенска или Сербска азбука е Ба̄лгарска; какво изобрѣтателитѣ и, Кириллъ и Меѳодій, были са̄щи Ба̄лгаре; какво Священното писаніе было преведено первоначално за Ба̄лгаретѣ; какво языкатъ на той преводъ е чисто Старо-

Ба̄лгарско нарѣчіе, и какво Ба̄лгаретѣ са̄ ся покра̄стили по на предъ отъ Сербитѣ, и отъ сичкитѣ други Словене — тогава неможе да ся противорѣчи, какво мы, Ба̄лгаретъ (каквото каза това преди тринадесять годинъ незабвенный Ю. И. Венелинъ), сме были первыте наставницы на Сербытѣ, и послѣ на Русситѣ въ книжностьта, и какво просвѣтили сме ги сосъ свѣтило на истинната Вѣра, и имъ сме предали Священното писаніе на свойатъ языкъ, на който сичкитѣ мы и до сега славимъ Всевышняго. Грецытѣ были при сичко толко посредницы. За возмѣздіе за такива услуженія, слабитѣ внуцы на старытѣ Ба̄лгаре просятъ сега отъ силнытѣ си кра̄щелницы само вниманіе и участіе въ писменностьта имъ, която ся возраждава, и въ успѣхитѣ имъ на попрището образованія, което още повѣче треба да сблизе, и по яко да сва̄рже помежду си тѣзи двѣ клонове, които произрастуватъ отъ истыатъ великъ коренъ.

Азъ мня, да са̄ доволни вышеприведенитѣ доказателства, да удостовѣрятъ сичкитѣ, и секого, за истинното происхожденіе на Кирилловската азбука, която сега употребляватъ Ба̄лгаретъ, Сербитѣ и Русситѣ; а что то ся относя до другитѣ предположенія на г. Тирола, които са̄ изложени въ реченната статія, понеже тіи ся относятъ само до Русситѣ, то азъ предавамъ перото на Русскитѣ сынове, които са̄ много по достойни за тая работа, нежели нихныатъ усыновленный и преданный Ба̄лгаринъ.

Тая кникица бяше готова и напечатана и Русски, когато дойде извѣстіе, чи Царьградскіатъ Сѵнодъ повеле по епархіитѣ на митрополититѣ, да возпретатъ чтеніето на новыатъ завѣтъ, что, както горѣ изъяснихме, преведи на Ба̄лгарскіатъ языкъ отецъ Неофитъ, и да собератъ книгитѣ, что са̄ разпродани, които и да проклянатъ. — Така Ба̄лгаретѣ загубиха̄ возможностьта (колай) да разбиратъ ясно и понятно Священното писаніе. — Царьградскіатъ Сѵнодъ, и истіатъ Патріархъ, по Хрістіанскитѣ каноны, что имъ са̄ наложени отъ нашата Свята Православна церква, като добры пастыры и истины слѣдователи на Святытѣ Апостолы, ся грыжатъ за паствата си, и не пущатъ иноземцитѣ, да развалятъ ни единъ церковни канонъ. Сѵнодатъ, какъ ся виде, стори това по тая причина, зачто не знаяше добрѣ ли е направенъ Бӑлгарскіатъ переводъ, зачтото, както знаемъ, по между Сѵнодскитѣ членове, и по между владыцытѣ, что сӑ по епархіитѣ, нѣма природны Бӑлгаре, на които да може Сѵнодатъ да возложе пригледваніето на преводатъ, и да ся увѣре, чи нѣма, както е и правдата, нищо криво и лӑжливо преведено. А чтото помежду владыцытѣ нѣма Бӑлгаре, на това причината сӑ иститѣ Бӑлгаре. Зачтото, ако бы тѣ учахӑ дѣдцата си, и ги посвѣщавахӑ на наукитѣ, както на свойатъ, така на Грецкіатъ и на други языцы, тогизи чадата имъ, като учены, можехӑ да станатъ и священицы и владыцы, но тѣ, и да иматъ сѣки способъ да учатъ дѣдпата си, сѣкога, яко необразованы, предпочитатъ свѣтското житіе, и така первытѣ святителски мѣста держатъ сѣкога Грецытѣ. Тѣзи несмыслени Бӑлгаре часто ся отговарятъ, каквото, когато оставятъ пари на дѣдцата си, ученытѣ ще имъ слугуватъ, и силнытѣ ще ги иматъ въ почесть. Тѣ не гледатъ богатытѣ, които бѣхӑ не учены и ся случи да обѣднеятъ, сосъ какво жалко положеніе провождатъ послѣдныатъ си животъ.

Така потребное е сѣки здравомыслящій

да предпочита ученiето отъ сѣка друга работа, и да ся моли ежедневно на Всевышняго Бога за здравiето на благодѣтелатъ си, на нынѣ царствующаго Падишаха, Султана Абдулъ-Меджида, който толко много ся грыже за народатъ си, и толко много предстоява за образованiето му и ученiе. Като отъ старо време благовѣрны сыны на нашата Православна Христiанска Вѣра треба да я дӑржимъ свято и ненарушимо, да ся грыжимъ да имаме въ церковтѣ священата литургiя Бӑлгарски, и книгитѣ на Словенски языкъ, както правятъ и другитѣ наши братiя Словене, и освень това и сичкото духовенство да е отъ Бӑлгаре учены, които да проповѣдоватъ на Бӑлгарски языкъ православiето, за да може сѣки да го разбира, и да ся подкрѣпява на Вѣрата си, презъ която може сѣки да получи блаженство на бӑдущата жизнъ, зачтото земното благо е времено и скоро минува.

IMPRIMERIE